

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Hevisaurus huutaa räyh!

Lapsille suunnatun konsertin tulkkaus suomalaiselle
viittomakielelle

Anna Keskinen & Kaisa Ruuskanen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

04 / 2014

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijät Anna Keskinen, Kaisa Ruuskanen	Sivumäärä 38 ja 1 liitesivua
Työn nimi Hevisaurus huutaa räyh! –Lapsille suunnatun konsertin tulkkaus suomalaiselle viittomakielelle	
Ohjaavat opettajat Anne-Mari Jaamalainen, Juha Oksanen	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Popgee Oy, Veli-Matti Alarto	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa lapsille suunnattuun konserttiin tulkkaus suomalaiselle viittomakielelle. Kyseinen produkti toteutettiin 14.11.2013 Jyväskylässä lastenyhtye Hevisauruksen konsertissa yhteistyössä tilaajan Popgee Oy:n sekä työelämäohjaajan Veli-Matti Alarton kanssa.</p> <p>Opinnäytetyössä on tutkittu lapsille suunnatun konsertin yhteydessä musiikin ja tunnelman huomioimista tulkkauksessa, sekä lapsien huomioimista tulkkauksen kohderyhmänä. Työ edistää esteettömyyttä sekä antaa alamme työntekijöille suuntaviivoja siihen, kuinka lapset ja musiikki tulisi huomioida tulkkausprosessissa ja siihen valmistautuessa.</p> <p>Työ oli toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisuuden lisäksi opinnäytetyössä käytettiin menetelmänä opinnäytetyöpäiväkirjaa koko prosessin ajalta sekä havainnointia omasta toiminnastamme. Kirjallisessa osuudessa reflektoidaan opinnäytetyöpäiväkirjan ja produktista kuvatun videon avulla produktin toteutusta ja esitellään mahdollisia toimivia ratkaisuja liittyen lapsille suunnatun konsertin tulkkausprosessiin ja siihen valmistautumiseen.</p> <p>Opinnäytetyössä on havaittu, että lapsille suunnatun konsertin tulkkausprosessissa sekä siihen valmistautumisessa on samoja piirteitä yleisen tulkkauksen valmistautumisen kanssa, mutta lapset kohderyhmänä sekä musiikin tulkkaaminen tuovat tulkkausprosessiin myös omia piirteitään. Lasten konserttiin kannattaa valmistautua hyvin ja etenkin hyvissä ajoin, jotta musiikin rytmin ja tunnelman tulkkaaminen sujuisi mahdollisimman hyvin ja ongelmitta. Musiikin tulkkauksessa toimiva keino on käyttää kehon liikkeitä musiikin rytmin kuvaamisessa. Valmistautumismateriaalin hankintaan kannattaa panostaa ja etukäteen on hyvä suunnitella muun muassa tulkkausvuorot, pukeutuminen, sijoittuminen, valaistus, kuuluvuus ja näkyvyys. Lapsille tulkattaessa tulkin tulee huomioida roolinsa lapsen kielimallina.</p>	
Asiasanat viittomakieli, viittomakieliset, kuurot, musiikki, tulkkaus, valmistautuminen, lapset	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpretation

ABSTRACT

Author Anna Keskinen, Kaisa Ruuskanen	Number of Pages 38 and 1 appendix
Title Interpreting a concert aimed for children into Finnish Sign Language	
Supervisors Anne-Mari Jaamalainen, Juha Oksanen	
Subscriber and Mentor Popgee Oy, Veli-Matti Alarto	
Abstract <p>The aim of the Bachelor's Thesis was to produce an interpretation into Finnish Sign Language for a concert which target audience was children. The interpretation was accomplished 14.11.2013 in Jyväskylä in a concert performed by a band named Hevisaurus. The subscriber of the thesis is Popgee Oy and our mentor is Veli-Matti Alarto.</p> <p>The research questions of the thesis are how to take notice of children as the target audience in the interpretation process in a concert aimed for children, and how to take notice of music and its tone in the interpretation process in a concert aimed for children. The gain from the thesis is that it supports accessibility and presents guidelines about taking notice of the children and music in the process of interpreting and while preparing for the interpretation, for the professional interpreters.</p> <p>The thesis was functional. In addition, the research methods used were a learning diary which was written during the whole process and observing our work. The written part of the thesis consists of reflecting the learning diary and the recording filmed from the product with the interpretation process, as well as of presenting possible procedures considering the interpretation process and preparing for interpretation in a concert aimed for children.</p> <p>The thesis shows that the interpreting process and getting ready for interpreting a concert aimed for children have similarities with interpreting in general settings. However, the aspect of the children as the target audience and the interpretation of music do set their own requirements. When interpreting music, a good way is to use the movement of the body to describe the rhythm. In order for interpreting the tone and the rhythm of the music as well as possible, it is important to prepare thoroughly and in time and have enough material while preparing. Also, it is important to plan beforehand for example the placement of the interpreters, the lighting, the audibility, the visibility, the clothing of interpreters, and taking turns while interpreting. When interpreting for children, it is important for the interpreter to pay attention to their influence to the language development of the children.</p>	
Keywords Sign Language, Deaf, music, interpreting, preparing, children	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 MUSIIKKI JA LAPSET	7
2.1 Viittomakieliset lapset	7
2.2 Viittomakieliset ja musiikki	9
2.3 Hevimusiikki	10
3 TULKKAUS	11
3.1 Tulkkausprosessi	12
3.2 Musiikin tulkkaus	13
3.3 Tulkkaus lapsille	15
4 TOTEUTUS	16
4.1 Ennakkomateriaalin työstäminen	17
4.2 Käytäntöjä tulkkauspaikalta	19
5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄT	21
6 TULOKSET	24
6.1 Ennakkomateriaalin hyödyntäminen	24
6.2 Valmistautuminen lapsille tulkkaukseen	26
6.3 Musiikin rytmin ja tunnelman huomioiminen tulkkeessa	27
6.4 Muun äänimaailman tulkkaaminen	30
7 POHDINTA	31
LÄHTEET	36
LIITTEET	39

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, joka käsittelee lapsille suunnatun konsertin tulkkausprosessia ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Työ sai alkunsa kiinnostuksesta tutkia viittomakielen tulkkausta viittomakielisten lasten näkökulmasta. Työssämme tutkimme suomalaisen viittomakielen tulkkausta huomioiden lapset kohderyhmänä. Pohdimme opinnäytetyössämme myös musiikin rytmin sekä tyyllilajin vaikutusta viittomakielen tulkkaukseen.

Käsitlemme työssämme havaintojamme ja niiden pohjalta lapsille suunnattuun konserttiin valmistautumista. Viittomakielentulkin ammatillisessa säännöstössä mainitaan, että tulkilla on velvollisuus valmistautua tulevaan tulkkaustilaisuuteensa huolellisesti ja ajoissa (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2010, 15). Valmistautuminen onkin tärkeä osa tulkkausprosessia ja tulkkauksen suunnittelua.

Opinnäytetyömme toiminnallisena osuutena oli lapsille suunnatun konsertin tulkkaminen suomalaiselle viittomakielelle. Produktin toteutimme Jyväskylässä 14.11.2013 tulkkauksella Hevisaurus -nimisen lastenyhtyeen tapahtuman suomalaiselle viittomakielelle. Kirjallisessa osuudessa vastaamme tutkimuskysymyksiimme sekä käsittelemme tulkkausprosessia varsinkin Hevisauruksen konserttiin valmistautumisen näkökulmasta.

Tilajana opinnäytetyöllemme toimii Popgee Oy, joka on Sony Music Entertainment Finland Oy:n alaisuudessa toimiva ohjelmatoimisto (Sony Music Entertainment Finland Oy 2013). Yhteyshenkilönämme sekä tilaajapuolen ohjaajanamme toimii Veli-Matti Alarto.

Opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat erityisesti suomalaista viittomakieltä äidinkielenään käyttävät lapset. Halusimme edistää esteettömyyttä tuottamalla tälle ryhmälle mahdollisuuden osallistua lapsille suunnattuun konserttiin omalla äidinkielellään. Kuitenkin opinnäytetyöstämme on hyötyä myös suomenkielisille lapsille, sillä opinnäytetyömme produktin myötä lapset näkevät konkreettisesti viittomakielen tulkkausta ja saavat siitä täten tietoa katselemisen sekä kyselemisen kautta.

Erityisesti keskitymme opinnäytetyössämme tulkkausprosessiin yllä esitettyjen näkökulmien suhteen. Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten lapsille suunnatun konsertin tulkkausprosessissa voi huomioida lapset kohderyhmänä?
2. Miten lapsille suunnatun konsertin tulkkausprosessissa voi huomioida musiikin tunnelman ja musiikkityylin välittymisen?

Opinnäytetyömme näkökulma on rajattu lapsille suunnatun konsertin tulkkausprosessiin ja seikkoihin, joita nimenomaan tällaisessa tulkkaustilanteessa ja siihen valmistautuessa voi erityisesti ottaa huomioon. Tulkkausprosessi itsessään on hyvin laaja aihe, joten rajojen vetäminen on tärkeää, jottei opinnäytetyöstämme tulisi liian laajaa. Musiikin tulkkauksen käsittelyn rajaamme varsin yleiselle tasolle, koska aiheena siitä on varsin vähän olemassa tietoperustaa. Musiikin alalajina hevimusiikki on niin erityinen aihe, että sen tulkkauksesta ei ole olemassa meille hyödyllistä lähdemateriaalia. Pyrimme kuitenkin tuomaan esille hevimusiikkia tyylilajina ja tämän merkitystä sen tulkkauksessa. Tulkkausprosessin arvioinnin rajaamme omaan havainnointiimme sekä pohdintaamme työstämme, koska palautteen kerääminen yleisöltä olisi ollut tapauksessamme hyvin vaikeaa.

Opinnäytetyöstämme on hyötyä viittomakielentulkkausalalle keräämämme tiedon myötä. Työmme antaa alan työntekijöille suuntaviivoja siihen, kuinka lapset ja musiikki tulisi huomioida tulkkaukseen valmistautuessa sekä millaisia huomioitavia asioita tulkkaustilanteessa nousi esille. Tilajalle opinnäytetyömme tuo mahdollisuuden levittää musiikkitarjontaansa myös viittomakielisten asiakkaiden saataville, jolloin hän voi edistää esteettömyyttä toiminnassaan. Lisäksi opinnäytetyömme kautta mahdollistimme viittomakielisen yleisön osallistumisen kyseiseen konserttiin omalla äidinkielellään.

2 MUSIIKKI JA LAPSET

Lastenmusiikin juuret ovat 1800-luvun lopulla, jolloin kansakoululaitosten tarpeisiin luotiin kansanperinteen kehto- ja leikkilaulut. 1920-luvulla äänilevyteollisuuden myötä lastenmusiikki alkoi saada vaikutteita aikuisten viihde- ja iskelmämusiikista. Lastenkulttuurin korostuessa 1970-luvulla kiinnitettiin huomiota myös lastenmusiikkiin. Lähtökohdaksi musiikin luonnissa ja sanoituksissa otettiin lasten mielenkiinnon kohteet, jolloin kokeiltiin myös erilaisia musiikkityylejä. Lasten musiikkikulttuuri laajentui erityisesti 1990-luvulta lähtien, jolloin aloitettiin tuottamaan lastenlaulukirjoja ja -levyjä kohdennettuna eri ikäryhmille. (Leppänen 2010, 72.)

Musiikki on osana lasten jokapäiväistä elämää: lapset laulavat, soittavat tai kuuntelevat musiikkia oma-aloitteisesti. Kasvatuksellisesta näkökulmasta musiikkia on lisätty esimerkiksi lasten leluihin tai lapsille suunnattuihin televisio-ohjelmiin, jolloin lapsi saattaa huomaamatta viettää suuren osan päivästänsä musiikin parissa. (mt., 13-14.)

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset rakentuvat musiikin ja lapsille tulkkauksen ympärille. Seuraavassa luvussa esittelemme kohdeyleisöämme, viittomakielisiä lapsia. Lisäksi kerromme viittomakielisten suhteesta musiikkiin sekä hevimusiikista tyylilajina.

2.1 Viittomakieliset lapset

Viittomakieli on kommunikointimenetelmä, jossa kieltä tuotetaan käsillä ja kehonliikkeillä, ja jota otetaan vastaan visuaalisen kanavan kautta. Suomalainen viittomakieli on syntynyt 1800-luvun puolivälissä ruotsalaisen viittomakielen pohjalta. Suomalainen viittomakieli on nykyään Suomen perustuslaissa tunnustettu vähemmistökieli, jota tulee esimerkiksi huoltaa samalla tavalla kuin muita virallisia kieliä. (Jantunen 2003, 21-22, 25.)

Viittomakieliset ovat kieli- ja kulttuurivähemmistö, johon voivat kuulua kuurot, huonokuuloiset ja kuulevat (Kuurojen Liitto 2013). Kuurojen Liiton Palveluosaston tilastojen mukaan kuurojen määrä Suomessa oli vuonna 2008 noin 2600 henkilöä eli 0,5 promillea väestöstä (Rainò 2009, 5). Kuurot käyttävät usein itsestään termiä viittomakielinen, koska ovat havainneet kuulevan enemmistön suhtautuvan siihen positiivisemmin (Jokinen 2000, 79).

Kuuroista lapsista arviolta 90-95% syntyy perheisiin, joissa ei ole muita kuuroja perheenjäseniä (Mikkonen 2000, 17). Kuuroille lapselle peruskieli on viittomakieli, jonka kautta lapsi saa tietoa ja oppii, sosiaalistuu, sekä tulee osaksi viittomakielistä yhteisöä. Peruskielen kautta lapsi pystyy ilmaisemaan itseään sekä tulee ymmärretyksi. (Mikkonen 2000, 11.) Lapsen kielen kehitykselle on olemassa biologiset valmiudet, mutta tarvitaan myös suotuisat ympäristön olosuhteet, jotta kielen kehitys voisi toteutua mahdollisimman hyvin (Lahtinen 2000, 113).

Jotta kuuroille lapselle taataan luonnollinen kielenkehitys, tulee perheen opetella viittomakieli (Mikkonen 2000, 17). Varhaisella viittomakielisellä kommunikaatiolla on monien tutkijoiden mukaan suotuisa vaikutus lapsen kognitiiviselle ja emotionaaliselle kehitykselle. Viittomakielen käyttö ei myöskään vaikuta epäsuotuisasti puhutun kielen oppimiseen, joten vaikka lapselle asetettaisiinkin sisäkorvaistute, on viittomakielen käyttö perusteltua. (Sinkkonen 2000, 110.)

Lapsen identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsi pääsee tapaamaan muita kuuroja ja viittomakielisiä. Muita kuuroja lapsia tapaamalla lapselle syntyy mielikuva, ettei hän ole ainoa kuuro, ja että hän pystyy samaistumaan muihin kuuroihin ikätovereihinsa. Aikuisia kuuroja tapaamalla lapsi pystyy kehityksensä aikana luomaan itselleen identiteetin, kun hän näkee millainen hänestä itsestään voi tulla aikuisena. Tapaamalla muita kuuroja lapselle kehittyy myös identiteetti kuurojen yhteisön jäsenenä. (Mikkonen 2000, 17.) Tärkeää viestinnässä lapsen kanssa on se, että kommunikaatio toisten kanssa olisi mahdollisimman luontevaa ja pakotonta, jotta lapsen itsetunnon ja identiteetin kehittyminen olisi turvattu (Sinkkonen 2000, 111).

Mikäli kuuron lapsen ensimmäiseksi kieleksi valitaan viittomakieli, lapsi syntyy eri kieliryhmään kuin vanhempansa. Tämän seurauksena on kommunikaation esteitä,

jotka saattavat aiheuttaa turhautumisen ja pettymyksen tunteita. Onkin tärkeää pohdita, miten vuorovaikutuksesta saisi mahdollisimman rentoa ja mutkatonta. (mt., 105.)

Tekniikan kehittymisen myötä kuurojen lasten vanhemmilla on mahdollisuutena harvita lapselleen myös sisäkorvaimplanttia. Sisäkorvaimplantti on sähköinen kuulokoje, jonka asettaminen vaatii kirurgisen toimenpiteen, ja auttaa kuuroa lasta kuulemaan huonokuuloisen tavoin. Sisäkorvaimplantit ovat herättäneet paljon keskustelua puolesta ja vastaan. Usein kuurojen lasten vanhemmat ovat huolissaan yhteisen kommunikaation sujumisesta ja haluavat tarjota lapselle mahdollisuuden puhuttuun kieleen sisäkorvaimplantin myötä. Kuurojen yhteisössä implantteja on vastustettu muun muassa sillä perusteella, ettei kuuroja tarvitse korjata. (Sume 2008, 11-12, 16.)

Vuoden 1995 jälkeen lähes kaikille (95%) kuuroina syntyneille lapsille on asennettu sisäkorvaimplantti. Sisäkorvaimplanttien lisääntymisen myötä viittomakielisten lasten osuus kuulovammaisten kouluissa ja kuurojen viittomakielisten lasten osuus yleensä on vähentynyt. Tulevaisuudessa voidaan olettaa, että noin 10-20% vaikeasti kuulovammaisina syntyvistä lapsista tulee käyttämään jossain määrin viittomakieltä tai tukiviittomia kommunikaatiossaan. (Rainò 2009, 6-7.)

2.2 Viittomakieliset ja musiikki

Musiikki on taidemuoto, joka liittyy oleellisesti kuulevien kulttuuriin (Humphrey & Alcorn 2007, 365). Kuurot voivat kuitenkin saada musiikista ja rytmistä irti paljon. He tuntevat kehossaan erilaisia värähtelyjä, vibraatioita ja ilmavirtauksia, joiden kautta he saavat selville musiikin voimakkuuden ja nopeuden. Kuuron keho on herkempi aistimaan musiikkia näkö- ja tuntoaistin avulla kuin kuulevan, sillä kuurot ovat tottuneet aistimaan äänimaailmaa ympärillään muiden aistien kautta. Melodiaa kuurot eivät kuitenkaan pysty aistimaan. (Aittola 1994, 3-4.)

Erilaiset musiikkityylit tuntuvat kehossa eri tavalla, ja varsinkin basson värähtelyn tuntee helposti. Rytmia voi tunnustella esimerkiksi lattiasta; vahvat äänet, kuten rummut, tuntuvat selkeästi jalkapohjissa. Kuuroilla voi olla hyvä rytmitaju. (Kouvolan Sanomat 2013.) Kuurot pystyvät myös soittamaan instrumentteja, laulamaan ja tanssimaan,

kuten kuulevatkin. He saattavat elämänsä aikana tutustua erilaisiin soittimiin ja opetella musiikin teoriaa, kuten rytmin ylös kirjaamista nuottien kautta. Kuuroille tarkoitetuissa viittomakuoroissa kuurot eläytyvät musiikkiin viittomalla värikkäästi. (Aittola 1994, 3, 5-6.)

Suomessa kuurojen musiikkikulttuuriin liittyy oleellisesti suomalainen rap-artisti, Signmark, joka on maailman ensimmäinen kuuro artisti, joka on tehnyt levytyssopimuksen kansainvälisen yhtiön kanssa. Vuonna 2006 Signmarkilta ilmestyi maailman ensimmäinen viittomakielinen hiphop-DVD ja nykyään Signmark on julkaissut kaksi levyä. Artistin esitykset ovat aina kaksikielisiä: viittomakielellä ja ääneen laulaen englanniksi. Oleellinen osa Signmarkin musiikkia ovat matalat taajuudet ja bassot, juuri koska niiden kautta musiikin rytmi on helppo astia. (Signmark 2014.)

2.3 Hevimusiikki

Hevimusiikki on yksi musiikin tyylilajeista. Termistä hevi alkoi 70-luvulla muodostua suosittu käsite, jonka jälkeen se alkoi pikkuhiljaa jakaantua erilaisiin ala-lajeihin, kuten trashmetalliin tai deathmetalliin. Monille heviytyeille tyypillistä on ollut shokeeraava pukeutuminen ja musiikin dramaattisuus ja raskaus. (Berelian 2005, V.)

Vuonna 2009 perustetun lapsille suunnatun hevimusiikkiyhtye Hevisauruksen tavoitteena on tehdä laadukasta musiikkia lapsille ja lapsenmielisille. Hevisaurus on levyttänyt kuusi albumia, minkä lisäksi he ovat tehneet neljä musikaalia. Yhtye on voittanut parhaan lasten levy Emmen ja heidän levyjään on myyty yli 150 000 kappaletta. (Hevisaurus 2014.)

Hevisauruksen esiintymiset ovat yleensä varsin riehakkaita ja mukaansatempaavia sekä lapsien että aikuisten osalta. Viisijäsenisen yhtyeen jäsenet on nimetty bändin tyyliin sopivasti ja leikkisästi Herra Hevisaurukseksi, Milli Pilliksi, Muffi Puffiksi, Komppi Mompiksi ja Riffi Raffiksi. (mt.) Yhtyeen imagoon kuuluvat persoonalliset dinosauruspuvut, joihin jäsenet pukeutuvat konserteissaan.

3 TULKKAUS

Tulkkaus on monen eri kielen välistä kommunikaatiota, jossa tuotettu viesti käännetään merkitykseltään samaksi toiselle kielelle. Tulkkauksessa on kyse hetkellisistä viesteistä, joita välittäessä toimitaan kahden eri kielijärjestelmän ja normien välillä. (Tommola 2006, 129.) Koska puhuttu tai viitottu kieli on tulkkaustilanteessa ainutkertaista ja nopeaa, tulkattu teksti ei voi olla yhtä huoliteltua kuin pitkään valmisteltu käänös (Hynynen ym. 2010, 48-49).

Tulkit ovat kommunikaation ammattilaisia. Tulkin työhön kuuluu välittää ihmisten välistä kommunikaatiota ainakin kahden eri kielen ja kulttuurin välillä toimien ammattitaitoisesti ja eettisesti. (Humphrey ym. 2007, 51, 153.) Viittomakielentulkki tulkaa työsäään puhuttua kieltä viittomakielelle ja päinvastoin (Hynynen ym. 2010, 48).

Tulkkaus voi olla joko suoraa tai valmisteltua. Suorassa tulkkauksessa tulkki saa usein tietää vain tulkkauksen aiheen, jonka mukaisesti hänen tulee itsenäisesti etsiä sanastoa ja materiaalia aiheeseen liittyen, ja valmistautua niiden pohjalta tulkkaukseen. Valmistellussa tulkkauksessa tulkilla on tulkkaukseen liittyvää materiaalia ja aikaa valmistautua tulkkaukseen, jolloin tulkkaus on lähempänä käänöstä kuin suoraa tulkausta. (Hytönen & Rissanen 2006, 23-24.) Opinnäytetyömme tulkkaus sisälsi sekä suoraa että valmisteltua tulkausta. Luvussa 4.1 käsittelemme valmistautumistamme ennakkomateriaalin pohjalta.

Tekstin tulkaamisen tai kääntämisen tapaa voidaan tarkastella eri näkökulmista. Kääntämistä voidaan pohtia suorana merkityksen kääntämisenä tai tekstin adaptointina eli mukauttamisena kohdeyleisölle sopivaksi. Tekstiä kääntäessään kääntäjä muokkaa lähtötekstiä suhteessa lukijoihin tai vastaanottajiin. (Oittinen 2000, 74-76.) Tulkkien työhön kuuluu huomioida viestistä sellaiset kulttuuriset tekijät, jotka vaikuttavat kommunikaation kulkuun (Humphrey ym. 2007, 51). Meidän tapauksessamme pyrimme kääntämään tekstiä merkitykseltään sekä sävyiltään mahdollisimman samanlaiseksi lähtötekstin kanssa.

Tulkkauksessa tulee myös ottaa huomioon erinäisiä tulkkaukseen vaikuttavia tekijöitä. Tulkkien sijoittuminen vaikuttaa olennaisesti siihen, kuinka paljon yleisö voi nauttia esityksestä (Gebron 2000, 19). On tärkeää, että tulkit ovat sijoittuneet paikkaan, jossa viittomakielisten asiakkaiden on helppo seurata sekä tulkkausta että esitystä joutumatta kääntymään tai kääntämään katsettaan koko ajan. Tulkin on myös kuultava tulkattava teksti kunnolla; läheisyys puhujaan tai tekniseen äänen lähteeseen on taatava tulkkauksen onnistumiseksi. (Solow, 2000, 25-26, 34.)

Sijoittumisessa tulee ottaa huomioon seisovatko vai istuvatko tulkit. Kun yleisö on suuri ja etäällä tulkista, seisominen on luonnollisesti näkyvyyden kannalta parempi vaihtoehto. Näkyvyyden kannalta on myös oleellista, että tulkki sijoittuu paikkaan, jossa on paras mahdollinen valaistus varsinkin kasvoille ja käsille. (mt., 26, 37.) Sijoittumistapaa, jossa tulkki sijoittuu joko lavalle tai lähelle lavaa, niin että yleisö voi katsoa lavalle ikään kuin suoraa linjaa pitkin ja tulkit ovat sijoittuneet linjaan yleisön ja lavan keskelle, kutsutaan termillä sightline interpreting (Gebron 2000, 23). Tällä tavoin sijoituimme omassa produktissamme.

Tulkin vaatetuksen tulisi olla tilanteeseen sopiva. Vääränlainen vaatetus tai ylimääräiset räikeät yksityiskohdat saattavat aiheuttaa epäluottamusta tai kiinnittää huomion pois tulkkauksesta. (Solow 2000, 38.) Toimiva vaatetus on esimerkiksi yksivärinen tumma paita, joka luo tulkkaukselle selkeän taustan, jolloin käsien liikettä on helppo seurata.

3.1 Tulkkausprosessi

Tulkkausprosessiksi kutsutaan prosessia, jonka tulkki käy läpi välittäessään viestiä. Prosessi sisältää monia osasia. Ensiksi tulkki vastaanottaa lähtökielisen viestin. Tulkki analysoi viestin lingvistisiä sekä paralingvistisiä eli nonverbaaleja ominaisuuksia ja pääättelee näiden pohjalta viestin sisällön ja puhujan tarkoituksen. Tämän selvittyä tulkki kääntää viestin kielellisesti ja kulttuurisesti kohdekielelle. (Humphrey ym. 2007, 149.)

Tulkkausprosessia voidaan käsitellä usean eri prosessimalliin näkökulmasta tulkkausprosessin vaiheiden ja sisällön mukaisesti. Tulkkauksellisessa mallissa keskitytään merkityksen ymmärtämiseen lähdetekstistä, jolloin tulkkeessa pystytään välittämään viestin merkitystä sanasta sanaan tulkkauksen sijaan. Mallissa huomioidaan viestiin liittyvät tunteet, sekä hyödynnetään pitkäkestoiseen muistiin tallentuneita omia mielikuvia asiaan liittyen. Interaktiivisessa tulkkausmallissa taas otetaan huomioon kaikki osapuolet, sekä ympäristölliset tekijät ja tapahtumapaikka. Tulkkausprosessin aikana tulkki ottaa huomioon tulkkauksen vastaanottajan iän, aseman ja persoonan. (Laine 2006, 145-146.) Omassa tulkkausessamme toteutimme sekä tulkkausellista, että interaktiivista tulkkausmallia.

Jotta tulkkausprosessi onnistuisi, on ympäristön olosuhteiden oltava sopivat ja tulkin pätevyyden riittävä. Tulkin tulee kuulla tai nähdä lähtökielinen viesti hyvin ja olla tietoinen lähtökielen erilaisista kielirekistereistä ja tyyleistä, jotta hän voi vastaanottaa lähtökielisen viestin. (Humphrey ym. 2007, 237-248.) Kielirekisteri tulee määritellä sekä vastaanottajan että viestin tuottajan näkökulmasta ja siihen vaikuttavat muun muassa tulkin käyttämät ilmeet, eleet ja sanasto (Laine 2006, 149). Tulkillla tulee olla riittävä ymmärrys molemmista tulkkauskielistä, jotta hän ymmärtää viestin tarkoituksen myös syvemmillä tasolla ja pystyy tuottamaan merkitykseltään vastaavan, luonnollisen kuuloisen viestin kohdekielelle. (Humphrey ym. 2007, 237-248.)

Ennen tulkkausta tulkki valmistautuu tulevaan työhönsä eri tavoin, kuten kertaamalla aiheeseen liittyviä viittomia ja käsitteitä tai käymällä läpi etukäteen saamaansa materiaalia. Kaikki etukäteen saatava tieto helpottaa tulkin työtä. (Hynynen ym. 2010, 58.) Tulkkausprosessin onnistumiseen vaikuttaa oleellisesti tulkkaukseen valmistautuminen. Mikäli tulkillla on etukäteen tietoa tulkattavasta materiaalista, on hänen helpompaa prosessoida kieltä ja tuottaa laadukasta tulkkausta.

3.2 Musiikin tulkkaus

Musiikki on taidemuoto, joka liittyy oleellisesti kuulevien kulttuuriin, ja tulkkaus kulttuurien välillä on haastavaa. Musiikkiesitysten tulkkauksellinen vaatii usein tuntien harjoittelua. Musiikkia tulkatessa on tärkeää, että tulkki saa etukäteen tietoonsa kappa-

leiden sanoitukset sekä sävellykset. Näin hän voi valmistella toimivan tulkinnan alkuperäisestä kappaleesta rytmin ja tunnelman suhteen. Tulkin olisi hyvä myös opetella tulkattavien kappaleiden sanat ulkoa. Tulkattavien laulujen kuunteleminen äänitteinä ja niiden avulla harjoitteleminen auttaa tulkkauksen onnistumisessa. (Humphrey ym. 2007, 365.)

Musiikin tulkkaukseen liittyy myös kohtia, jossa musiikissa ei ole sanoja. Näissä tapauksissa tulkin tulee päättää, kuinka ratkaisee tulkkauksen. Osa tulkeista kohdentaa katseellaan ja kehollaan huomion soittajiin ja soittamisen visuaalisuuteen, kun taas osa tulkeista päättää kuvailla musiikkia fyysisillä liikkeillä, jotka mukailevat musiikin rytmiä. (Mt., 365.) Eläytyminen musiikkiin liittyy oleellisesti musiikin tulkkaukseen, koska tulkki on aina näkyvä osa esitystä. Eläytymisen ja kehonkäytön kautta tulkki välittää musiikin rytmiä sekä sen vaikutusta kuuroille asiakkaille. (Mundy 2002, 14.) Tulkin tulisikin käyttää eläytymiseen koko kehoaan, ikään kuin tanssisi musiikin tahdissa. Sisäistämällä laulun sanoman tulkki voi eläytyä alkuperäisen sanoituksen intonaation mukaisesti. (Gonzales 2002, 60.)

Musiikkia ja lauluja tulkattaessa tulkki työskentelee sävelten lisäksi paljon myös sanoitusten kanssa, koska tavoitteena on saada välitettyä laulun sanoma ja tunnelma mahdollisimman hyvin vastaanottavalle osapuolelle. Laulun sanastoon tulee kiinnittää huomiota kolmella tasolla; mitä yksittäiset sanat konkreettisesti tarkoittavat, sanojen muodostama runollisuus, sekä yksittäisten sanojen välittämä sävy. (Mundy 2002, 13.)

Musiikin tulkkaukseen liittyvät oleellisesti myös yhtyeen mielipiteet viittomakielelle tulkkauksesta. Asenteet tulkkaukseen vaihtelevat suuresti ääripäästä toiseen, jolloin tulkkia ei välttämättä haluta ollenkaan esitykseen mukaan tai tulkki kokee itsensä erittäin tervetulleeksi lavalle. Usein tulkille kuitenkin voidaan ehdottaa, jos hän tulkkaisi sivummalla ja vähemmän huomiota herättäen. (Brown & Wagenaar 2002, 41.)

3.3 Tulkkaus lapsille

Lapsille tulkatessa pätevät pitkälti samat säännöt, kuin aikuisillekin tulkatessa. Oittinen (2000) käsittelee teoksessaan *Translating for Children* kääntämistä lapsille. Kääntämisessä ja tulkkaamisessa on yhteneviä piirteitä ja olemme poimineet kirjasta havaintoja, jotka pätevät myös lapsille tulkkaukseen. Kääntäessä tulee aina ottaa huomioon käännettävien sanojen lisäksi konteksti: tilaisuus, tarkoitus ja tunnelma sekä pohtia, kenelle ja millaiselle kohdeyleisölle käännöstä on tekemässä (Oittinen 2000, 3, 159). Tämä on totta myös tulkkauksessa. Hevisauruksen käyttämä teksti oli rikasta ja mahdollisesti pienimmille hankalaa, mutta pyrimme tulkkaamaan samantasoista tekstiä yhteen tekstin kanssa. Kohdeyleisön ollessa tietynlainen, on hyvä huomioida sen erityispiirteet ja muistaa nämä valmistellessa tulkkausta. On hyvä myös tiedostaa, että kääntäjän työhön vaikuttaa mielikuva hänen omasta lapsuudestaan oman ympäristönsä ja ympäröivän yhteiskunnan parissa (mt., 4).

Lapselle tulkatessa tulkin tulisi osata hyvin molemmat työkielet, sekä käyttää sanastollisesti ja kieliopillisesti rikasta kieltä, koska tulkki saattaa olla lapselle jopa ainoa kielimalli. Lapsen kielenkehityksille ovat merkittävimpiä varhaiset ikävuodet, jolloin lapsi myös poimii tulkin tulkkeesta uusia viittomia. Tällöin viittomien tulee olla oikein tuotettuja sekä korrekteja. (Mikkonen 2000, 32.) Tulkkausratkaisuja miettiessämme kiinnitimme huomiota muutamiin viittomiin, joista mietimme ovatko ne lapsille sopivia. Näihin viittomaratkaisuihin palaamme luvussa 6.2.

Lapsille kääntäessä on hyvä huomioida lasten kokemukset, taidot sekä odotukset ja miettiä näiden pohjalta käännösratkaisuja (Oittinen 2000, 34). Tulkatessa tai kääntäessä tekstiä tuotettaessa tulee siis ottaa huomioon vastaanottajien ikä, kielitaito ja muut ominaisuudet. Hevisauruksen tapahtumassa Jyväskylässä oli lapsia alle vuoden ikäisistä alakouluikäisiin. Ikäjakauma oli siis hyvin laaja.

Oittinen (2000) toteaa, ettei tekstiä lukiessa lapsille ole tärkeintä niinkään oikein ymmärtäminen, vaan tekstiin eläytyminen ja sen mukana eläminen ja kielen sujuvuus sekä mielekkyys. Kun tekstiä esimerkiksi lukee ääneen, on tärkeää eläytyä tekstiin ja sen välittämiin erilaisiin tunnetiloihin, jolloin lapsen on helpompaa muodostaa itsel-

leen mielikuvan tarinasta tai tekstistä. (mt., 32-34) Sama pätee tulkkaamiseen. Tulka-
tun tekstin tulisi olla mahdollisimman luonnollista ja ilmeikästä. Visuaalisessa kieles-
sä, kuten viittomakielessä ilmeikkyuden merkitys korostuu entisestään.

4 TOTEUTUS

Opinnäytetyöprosessimme lähti käyntiin helmikuussa 2013. Tällöin päätimme valmis-
taa opinnäytetyömme toiminnallisena osuutena tulkkauksen lapsille suunnattuun
konserttiin. Valikoimme ensisijaiseksi vaihtoehdoksi Hevisauruksen esityksen yhty-
een visuaalisen ilmeen perusteella: Hevisaurus-yhtyeen jäsenillä on soittaessaan yllä
dinosauruspuvut. Koimme tämän tärkeäksi seikaksi, sillä viittomakieliset lapset eivät
kuule musiikkia, jolloin visuaalisuus korostuu tilaisuudessa.

Otimme yhteyttä Popgee Oy:n Veli-Matti Alartoon, jonka kanssa pidimme ensimmäi-
sen tilaajapalaverin sekä allekirjoitimme opinnäytetyösopimukset 10.5.2013. Palave-
rissa sovimme sekä meidän että tilaajan vastualueet. Sovimme muun muassa sopi-
vamme aikataulun myöhemmässä vaiheessa sekä tilaajan toimittavan meille ennak-
komateriaalina listan tilaisuudessa esitettävistä kappaleista sekä kappaleiden sanat.

Lopullisesti sovimme opinnäytetyömme produktin sijoittuvan Hevisauruksen konsert-
tiin Jyväskylän Paviljongille 14.11.2013. Sopivan aikataulun lisäksi kaupungin valin-
taan vaikutti myös se, että opiskelujemme aikana saamamme käsityksen mukaan
Jyväskylässä on enemmän viittomakielisiä lapsia suhteessa muihin kaupunkeihin.
Tilaisuuteen kuului 10 tulkattavaa kappaletta sekä näiden välissä yhtyeen puheita.
Lisäksi kappaleiden välissä Hevisauruksen kanssa esiintyi myös taikuri. Pääsimme
siis musiikin ja yhtyeen lisäksi tulkkaamaan myös taikurin esitystä.

4.1 Ennakkomateriaalin työstäminen

Saatuamme 2.10.2013 kappalelistan pohdimme mahdollisimman järkevää jakoa tulkkausvuorojen suhteen. Kappalelista sisälsi kymmenen kappaletta sekä Velhon taikashow'n. Osa kappaleista oli meille jo ennalta tuttuja lastenlauluja ja osa Hevisauruksen omia kappaleita. Päätimme tulkata kappaleet vuoron perään, jotta aktiivitulkkille ei tulisi liian pitkiä vuoroja. Päivänsäde ja menninkäinen –kappaleen tulkkasimme yhdessä ottaen päivänsäteen ja menninkäisen roolit. Sovimme, että aina kappaleen aikana tukitulkkina toiminut tulkki jatkoi kappaleen jälkeisen puheosuuden tulkkausta. Jaoin kappaleet mahdollisimman tasan siten, että yhden yhdessä tulkatun kappaleen lisäksi Anna tulkkasi viisi kappaletta ja Kaisa neljä. Kaisan osuuksiin kuului lisäksi Velhon taikashowssa esiintyvän velhon repliikkien tulkkaminen. Päätimme myös, että molemmat valmistelisivat itsenäisesti omat osuutensa lauluista ja tapahtumasta konsultoiden toista paria tarvittaessa. Myöhemmin tarkastimme myös toistemme ideointia ja annoimme toisillemme palautetta, jonka avulla viimeistelimme tulkkauksideoitamme tai kirjoittamaamme tekstiä.

Saimme palautetta työstämme myös natiivin kielenkäyttäjän näkökulmasta. Konsultoimme tulkkaukseen valmistautuessamme myös viittomakielistä lehtoriamme, Juha Oksasta tulkkaustratkaisujemme sekä viittomavalintojemme oikeellisuuden suhteen sekä keskustelimme hänen kanssaan kappaleiden sanoitusten ongelmallisista kohdista. Saimme palautetta myös suunnitelmistamme kehonkäytön ja rytmin ilmi tuomisen suhteen.

Jaettuamme tulkkauksivastuut aloitimme kappaleiden sanoitusten etsinnän Internetistä. Löysimmekin lähes kaikki kappaleet, joten tilaajan rooliksi materiaalin hankinnassa jäi toimittaa meille parin vanhan kappaleen sanat, joita emme löytäneet. Lisäksi konsertissa esitettiin kaksi uutta kappaletta, jotka julkaistiin yhtyeen 25.10.2013 ilmestyvällä albumilla, Vihreä vallankumous (Hevisaurus 2014). Näiden kappaleiden osalta materiaalin hankinta toteutettiin ostamalla yhtyeen uusi albumi, koska emme olisi muuten saaneet kuulla kappaleita ennen produktin toteutusta 14.11. 2013. Sa-

malla albumilla oli kuultavissa myös kolme konsertissa esitettyä ja meille entuudestaan tuttua kappaletta, joista Hevisaurus oli levyttänyt omat versionsa.

Suunnitellessamme tulkkausta huomasimme tärkeisiin rooleihin nousevan sanoituksen tarkoituksen ymmärtämisen sekä sopivien kohdekielisten vastikkeiden löytämisen. Hevisauruksen kieli oli leikkisää ja paikoin kappaleiden sanoitukset olivat monitulkintaisia, jolloin jouduimme pohtimaan, millaisia tulkkausratkaisuja tekisimme, jotta saisimme välitettyä merkityksen mahdollisimman hyvin. Tässä hyödyimme yhdessä työskentelemisestä, sillä pystyimme konsultoimaan parin mielipidettä sanoitusten tarkoituksesta. Aikaa kului kappaleiden läpi käymiseen ja sen pohtimiseen, kuinka tulkkauksen kannalta haastavat kohdat olisi hyvä ilmaista.

Viittomakieliseen kulttuuriin liittyy oleellisesti viittomanimi, joka saattaa olla ainoa nimi, jolla viittomakielinen henkilö tunnetaan kuurojen parissa. Perustana viittomanimelle voi olla esimerkiksi ulkonäköön liittyvät tekijät. (Rainò 2000, 201.) Tulkkaustamme varten meidän tuli kehittää viittomat myös Hevisaurus-yhtyeen jäsenille. Halusimme viittomien olevan visuaalisia ja kuvaavan hahmoja, jotta viittomat olisivat mielekkäitä ja sopisivat värikkääseen kieleen. Yhtyeellä on konserteissaan yllä värikkäät ja toisistaan selkeästi poikkeavat dinosauruspuvut, jolloin pystyimme luomaan Herra Hevisaurusta lukuun ottamatta hahmoille viittomat heidän ulkonäkönsä kautta. Esimerkiksi Milli Pillin viittoman loimme hahmon päässä olevista piikeistä ja Hevisauruksen viittoma puolestaan muotoutui nimen perusteella.

Mukautimme tekstiä jonkin verran viittomakielisille sopivaksi. Hevisaurus pyysi muutamana kerran lapsia huutamaan jotain yhdessä. Tämän tyyllisissä tapauksissa tulkkasimme huutamisen viittomisena kohdeyleisöä ajatellen; halusimme tulkata tekstin palvelemaan kohdeyleisöä ja huomioimaan heidän äidinkieltensä.

Etsimme Internetistä myös kappaleiden musiikit valmistautumismateriaaliksi tulkkaukseen, jotta pystyimme miettimään rytmiiin sopivia tulkkausratkaisuja, sekä harjoittelemaan tulkkausta musiikin tahdissa. Ostettuamme uuden Vihreä vallankumous – levyn kuulimme myös Hevisauruksen versiot Lasten liikennelaulusta, Päivänsäteestä ja menninkäisestä ja Aaveratsastajista, joissa rytmit poikkesivat varsin paljon alkupe-

räisten kappaleiden rytmistä. Sanaston ja rytmien lisäksi tulkkausratkaisuja miettiesämme keskityimme myös tutkimuskysymyksiemme määrittämiin näkökulmiin.

Kappaleiden lisäksi tulkkaukseemme kuuluivat myös konsertissa esitetty Velhon taikashow sekä yhtyeen jäsenten väliset keskustelut kappaleiden välissä, joihin emme saaneet tilaajalta ennakkomateriaalia. Tulkkausta suunnitellessamme katsoimme Youtubesta videoita Hevisauruksen esiintymisistä, joiden pohjalta pystyimme saamaan käsityksen, millaista kieltä yhtyeen jäsenet käyttävät keskustellessaan toistensa kanssa. Samalla havaitsimme Hevisauruksen olevan yhtyeenä varsin energinen ja yhtyeen jäsenten liikkuvan lavalla, jolloin tulkkeina halusimme tuoda tulkkeessamme ilmi samaa olemusta. Pyrimme tulkkauksessamme tuomaan kehon kautta esityksen iloisuutta viittomakieliselle yleisölle, jolloin liikuimme ja tanssimme musiikin mukana.

Paikan päällä Paviljongilla saimme ennen konserttia tietää, että esimerkiksi Velhon taikashow oli täysin käsikirjoitettu, jolloin siitä olisi ollut saatavilla ennakkomateriaalia. Taikashow'n kohdalla ennakkomateriaaliksi Velho luki vuorosanansa meille kertaalleen lävitse, minkä pohjalta pystyimme miettimään muutamia tulkkausratkaisuja.

4.2 Käytäntöjä tulkkauspaikalta

Pohdimme ennen tulkkaustilannetta sijoittumistamme suhteessa lavaan. Meidän tapauksessamme keskustelimme etukäteen sijoittumisestamme tilaajamme kanssa ja sovimme tulkkaavamme lavan oikealla puolella yleisöstä katsottuna. Tiedottaessamme tulkkauksestamme tapahtumassa, kerroimme tulkkauksen olevan oikeassa reunassa yleisöstä katsottuna. Näin viittomakieliset pystyivät halutessaan varaamaan paikat läheltä tulkkia.

Ennen tilannetta menimme paikan päälle hyvissä ajoin varmistamaan sijoittumistamme näkyvyyden, kuuluvuuden sekä valaistuksen kannalta. Sovimme tulkkaavamme lavan viereen asetetulla korokkeella, koska itse esitys tarvitsi koko lavan käyttöönsä, jolloin tulkkaus lavalla ei ollut mahdollista. Sijoituimme kaiuttimen viereen viistosti sen

taakse, missä kuuluvuus oli vaihteleva. Mahdollisesti parempi paikka olisi ollut viistosti kaiuttimen etupuolella, mutta tilan vuoksi tämä ei ollut mahdollista. Hevisauruksen konsertissa tulkkasimme seisten, jotta saisimme ilmaistua musiikkia paremmin ja jotta tulkkauksemme olisi näkyvämpää.

Hevisauruksen konsertissa valolla oli oleellinen osuus tunnelman luomisessa. Lavalla valaistus muuttui hämärästä erilaisiin valoihin ja muu sali oli hämäränä. Sovimme ennen tilaisuutta paikalle tullessamme valoteknikkojen kanssa heidän säätävän meihin sellaisen valaistuksen, että viittomisemme näkyisi hyvin yleisölle.

Lapsille tulkausta suunnitellessa kiinnitimme myös huomiota vaatetukseemme, koska pystymme sillä vaikuttamaan lasten mielenkiintoon seurata tulkausta. Yksivärinen tumma väri paidassa on hyvä, sillä se luo kontrastin paidan ja käsien värisävyn välille ja helpottaa tulkkauksen näkyvyyttä. Vihreän värin valitsimme Hevisauruksen värimaailman mukaan. Lisäksi huomioimme erään tulkattavan kappaleen sanat, jotka kuuluvat: ”Jos sullon kaapissa vihreä paita, kaiva se esiin ja päällesi laita”.

Siistien tummien vaatteiden lisäksi lisäsimme asuihimme tilanteen luonteen mukaan dinosaurustohvelit sekä ompelemamme dinosauruksen hännät. Pienet teemaan liittyviä yksityiskohdat tekivät asuistamme tilaisuuteen sopivia ja lapsille mielenkiintoisia. Valmistautuessamme tulkkaukseen suunnittelimme myös käyttävämme rekvisiitana cowboy-teemaisessa Aaveratsastajat -kappaleessa cowboyhattua ja Päivänsäde ja menninkäinen –kappaleessa keijunsiipiä, mutta tilaisuuden nopeatempoisuuden vuoksi emme loppujen lopuksi ehtineet käyttää varusteita.

Koimme yhteistyön opinnäytetyömme tilaajan sekä Hevisaurus -yhtyeen kanssa varsin myönteiseksi. Heidän kanssaan oli helppoa keskustella esimerkiksi sijoittumisesta konsertissa. Yhtyeen asenteen ollessa myönteinen, pystyimme helposti tuomaan ilmi asiantuntijuuttamme tulkkausalan suhteen ja vaikuttamaan tulkkaukseen liittyviin teki-
jöihin.

Produktimme toteutus sujui edellä kuvattujen suunnitelmien mukaan. Tulkkausvuorot toteutuivat, kuten olimme suunnitelleet valmistautuessamme: tulkkasimme kappaleet vuoronperään ja puheosuudet myös vuorotellen. Kaisa tulkki puheosuuksiin kuulu-

vat velhon vuorosanat. Tilaisuuden ohjelma ja järjestys säilyivät samana, kuin oli suunniteltu. Ainoa poikkeus tähän oli kahden kappaleen, Viimeisen mammutin sekä Päivänsäteen ja menninkäisen, soittaminen peräkkäin yhteen sulautuen. Tilaisuuteen kuului sekä valmisteltua tulkkausta kappaleiden osalta, että suoraa tulkkausta puhe-
osuuksien aikana, joihin emme saaneet materiaalia etukäteen.

Opinnäytetyömme produktin tuottamisen jälkeen alkoi kirjallisen osuuden valmistaminen, johon kuului opinnäytetyön kirjoittaminen aiheeseen liittyvän kirjallisuuden sekä omien kokemuksiemme perusteella. Opinnäytetyön raportissa kerrotaan tietoperustaan peilaten mitä toiminnallisessa osuudessa on toteutettu, kuinka se on toteutettu ja mitä tuloksia toteutuksesta on saatu (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65). Aiheeseemme liittyen löytyi suoraa tietoperustaa verrattain vähän, jolloin tiedon hakuvaiheessa sovelsimme useammasta eri aihealueesta löytyvää teoriaa, koska esimerkiksi tietoperusta liittyen teatteritulkkaukseen sivuaa vahvasti opinnäytetyömme aihetta. Tietoperustaa valittaessa tulee muistaa lähdekriittisyys ja kiinnittää huomiota esimerkiksi tiedon tuoreuteen (mt., 72). Tietoperustan ollessa suppeaa, jouduimme osittain käyttämään myös verrattain vanhaa tietoperustaa, koska tuoreempaa ei ollut tarjolla.

Opinnäytetöiden väliseminaari pidettiin 5.12.2013 ja päättöseminaari 9.4.2014. Tilaisuuksissa esittelimme opinnäytetyömme edistymistä ja saimme palautetta työstäme. Opinnäytetyön virallinen palautuspäivä oli 28.4.2014.

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyössämme tutkimuskysymyksiä on kaksi ja nämä molemmat liittyvät lapsille suunnatun konsertin tulkkausprosessiin. Koska opinnäytetyön aihetta valitessamme meitä kiinnosti molempia työskenteleminen lasten parissa, muodostui ensimmäiseksi tutkimuskysymykseksi esityksen valittuamme luonnollisesti tulkkausprosessi kun kohderyhmänä ovat lapset. Lisäksi olennaisena osana konsertin tulkkausprosessista oli tulkkeen sovittaminen musiikkiin, joten toiseksi tutkimuskysymykseksi muotoutui musiikin vaikutus prosessiin.

Lopullisesti tutkimuskysymyksemme muotoutuivat seuraavanlaisesti:

1. Kuinka lapsille suunnatun konsertin tulkkausprosessissa voi huomioida lapset kohderyhmänä?
2. Kuinka lapsille suunnatun konsertin tulkkausprosessissa voi huomioida musiikin tunnelman ja musiikkityylin välittymisen?

Tavoitteena ensimmäisessä tulkkausprosessissa on saada itsellemme tietoisuus kohderyhmän vaatimuksista tulkkausprosessin suhteen, sekä jakaa tietoa myös muille. Toisena tavoitteena on tarkastella mitä ongelmia tai nimenomaan lapsille tulkkauskseen tyypillisiä piirteitä nousi esille työskennellessämme.

Tutkimuskysymyksistämme toinen, eli musiikin tulkkausprosessin pohtiminen, tuo alalle uutta tietoa. Valmistautuessamme tarkastelimme, kuinka musiikin tyyli on hyvä huomioida tulkkeessa. Hevillä tyyli on tietynlainen mentaliteetti ja se luo mielikuvia, joita myös tulkkauksen tulisi pystyä jäljittelemään. Pyrimme valmistautuessamme ottamaan huomioon, kuinka saamme hevin tyylin mahdollisimman hyvin välitettyä kuuralle yleisölle ja tutkimaan, kuinka tämä tapahtuu.

Opinnäytetyössämme käytämme kolmea menetelmää: toiminnallisuutta, opinnäytetyöpäiväkirjaa ja havainnointia. Yksi opinnäytetyömme menetelmistä on toiminnallisuus. Toiminnallisessa opinnäytetyössä työ painottuu konkreettisesti uuden tuotoksen tekemiseen. Kuitenkin samalla tavoitteena on myös tuottaa uutta tietoa. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2013, 5.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä vastauksia tutkimuskysymyksiin etsitään käytännön tekemisen kautta. Esimerkiksi toiminnallinen opinnäytetyö voi olla jonkin tapahtuman toteuttaminen (Vilka ym. 2003, 9). Tässä tapauksessa opinnäytetyössämme toteutamme tulkkauskseen lapsille suunnattuun konserttiin. Tavoitteena on toiminnan kautta löytää vastaukset tutkimuskysymyksiimme.

Vaikka toiminnallisuus opinnäytetyössämme painottuikin konsertin tulkkauskseen, kuului toiminnallisuuden piiriin myös valmistautuminen. Jo ennen varsinaista produk-

tia saimme hyviä kokemuksia tulkin työstä käytännössä valmistautumisen näkökulmasta muun muassa ennakkomateriaalin hankkimiseen sekä tulkkausratkaisujen pohtimiseen liittyen. Koska opinnäytetyömme tutkimuskysymykset liittyvät tiiviisti tulkkausprosessiin, jonka osa valmistautuminen on, nämä kokemukset olivat tärkeä osa toiminnallisuutta opinnäytetyössämme.

Yksi tapa dokumentoida opinnäytetyöprosessia on kirjoittaa henkilökohtaista opinnäytetyöpäiväkirjaa, jonka kautta raportointi vaiheessa voidaan palata prosessin alkuvaiheen ratkaisuihin ja pohdintoihin (mt., 19). Toiminnallisuuden lisäksi pidimme opinnäytetyöpäiväkirjaa koko opinnäytetyöprosessin ajalta. Tätä refleктоimme opinnäytetyömme kirjallisessa osiossa.

Kolmas käyttämämme menetelmä on havainnointi. Tämä tarkoittaa menetelmänä sitä, että tarkkaillaan, mitä todella tapahtuu. Käytännössä tapahtuneet asiat voivat erota puheista ja ajatuksista, jolloin näiden tarkkailu ja havainnointi luo todenmukaisemman kuvan tapahtumista. Havainnoinnin etuna on, että saadaan suoraa tietoa tilanteesta ja yksilöiden tai ryhmän toiminnasta. (Helakorpi 1999, 56.)

Produktimme havainnointi perustuu videoon, jonka kuvasimme tulkkaustilanteesta sekä opinnäytetyöpäiväkirjaamme. Videon analysointi perustuu omiin havaintoihimme, meillä ei ollut muita havainnoijia. Videosta tekemiemme huomioiden perusteella voimme tarkastella tulkkausprosessimme valmistautumisvaiheen aikana tekemiemme ratkaisujen toimivuutta ja niiden soveltamista käytännössä. Oppimispäiväkirjan kautta taas voimme havainnoida valmistautumistamme ja sen pohjalta pohtia tutkimuskysymyksiämme ja ehdottaa toimivia toimintatapoja valmistautumiseen. Lisäksi saamme tietoperustan kautta analysoitua toiminnallisen osuutemme toteutusta ja laatua vertaamalla työtämme tietoperustaan. Produktimme oli ainutkertainen, eikä siitä jää julkiseksi konkreettista tuotosta, josta muut voisivat havainnoida toteutusta.

Päätimme tehdä opinnäytetyömme parityönä. Tämä on yleistä toiminnallisten opinnäytetöiden parissa, sillä nämä ovat yleensä laajoja (Vilkkä ym. 2003, 55). Konsertin kesto oli vain reilu tunti, mutta silti esityksen intensiivisyyden vuoksi paritulkkaus oli toimiva ratkaisu. Myös tilanteen aikana tulkattavien kappaleiden määrän ja musiikin

tyylilajin takia oli hyvä, että tulkkasimme vuoron perään, jolloin toinen sai välissä toimia tukitulkkina.

6 TULOKSET

Tavoitteenamme tulkatessamme oli saada aikaan mahdollisimman laadukas ja kohdeyleisöllemme sopiva tulkkkaus. Analysoimme valmistautuessamme sekä tulkatesamme toimintaamme sekä sen onnistumista. Haastetta tavoitteeseen toivat esimerkiksi esityksessä käytettävän kielen monimuotoisuus ja leikittelevyys, musiikin rytmin mukaan tulkkaminen sekä kuuluvuus. Tähän lukuun olemme keränneet huomioitamme sekä toimivista, että ongelmallisista tilanteista sekä huomioista, joita olemme tehneet liittyen tulkkkausprosessiin kohdeyleisön ollessa lapsia sekä tulkatessamme hevimusiikkia.

6.1 Ennakkomateriaalin hyödyntäminen

Koska saimme tiedon kappaleista jo lokakuun alussa, meillä oli runsaasti aikaa valmistautua kappaleiden tulkkamiseen. Koimme runsaan valmistautumisajan meille erittäin hyödylliseksi, koska ehdimme oppia ulkoa laulujen sanat sekä musiikin ja rytmin. Sanojen osaaminen helpotti laulun kuulemista, kun olimme sijoittuneet viihosti kaiuttimen taakse. Vaikka emme kuulleet kaikkia sanoja, pystyimme tulkkamaan laulut, koska osasimme ne. Tällöin pystyimme tuottamaan laadukkaampaa tulkkausta, koska emme olleet täysin kuulomme varassa.

Luvussa 4 kerroimme kuinka etsimme Internetistä ennakkomateriaalia tulkkaukseen. Opinnäytetyömme produktin ennakkomateriaalin hankinnan osalta Internet oli varsin suuressa roolissa, koska sieltä löysimme kappaleiden sanoitukset, itse kappaleet, musiikkivideot sekä livemateriaalia yhtyeen esityksistä. Ilman tätä laajaa tietolähdettä emme olisi pystyneet valmistautumaan niin hyvin, kuin nyt olimme valmistautuneet. Tulkkaukseen valmistautumisessa koemmekin tärkeäksi omaaloitteisuuden ennakkomateriaalin hankinnassa. Kaikki etukäteismateriaali helpottaa

tulkin toimintaa (Hynynen ym. 2010, 58). Materiaalin hankinnassa huomiomme lähdekriittisyyden, minkä takia esimerkiksi sanoitukset löydettyämme tarkistimme ne aina kuuntelemalla yhtyeen Internetissä julkaisemat kappaleet lävitse.

Aina ennakkomateriaalia ei ole saatavilla. Tällaisissa tilanteissa tulkille on hyötyä siitä, jos hän on aikaisemmin ollut mukana samantyyliisessä tilanteessa. (mt., 58.) Ennen opinnäytetyötämme emme ole olleet mukana lapsille suunnatuissa konserteissa, minkä takia Youtubesta löytyvät videot yhtyeen esityksistä olivat varsin hyödyllistä ennakkomateriaalia meille. Niiden kautta saimme käsityksen yhtyeen käyttäytymisestä esiintymislavalla ja samalla pystyimme myös hieman valmistautumaan yhtyeen jäsenten välisiin keskusteluihin kappaleiden välissä. Koemme siis tulkkausta suunniteltaessa Internetin erittäin tärkeäksi osaksi materiaalin hankintaa.

Kuten aiemmin mainitsimme, yhtyeen esityksessä oli mukana kaksi täysin uutta kappaletta, joihin hankimme ennakkomateriaalin ostamalla 25.10.2013 julkaistun Vihreä vallankumous –levyn. Tulkkaukseen valmistautumisen suhteen meille nopeampi vaihtoehto oli hankkia itse uusi levy, mutta varmasti olisimme saaneet levyn myös tilaajalta, jos olisimme sitä pyytäneet. Jälkikäteen ajatellen olisimme jo hyvissä ajoin voineet olla levyn suhteen paremmin yhteydessä tilaajaamme, ja tuoda selkeämmin julki ennakkomateriaalin tarpeellisuuden. Näin olisimme voineet vielä tehostaa valmistautumistamme tilaisuuteen.

Uusien kappaleiden lisäksi esityksessä oli mukana Velhon taikashow –esitys, johon emme yhtyeen välikeskusteluiden lisäksi saaneet minkäänlaista ennakkomateriaalia. Olimme asian suhteen yhteydessä tilaajaamme, mutta emme yhtyeeseen tai esityksen pitäneeseen taikuriin. Ennen produktin toteutusta Paviljongilla saimme kuitenkin tietoomme, että Velhon taikashow ja yhtyeen keskustelut kappaleiden välissä olivat etukäteen käsikirjoitettuja. Tämän myötä pidämmekin erittäin tärkeänä yhteydenpitoa myös muihin tahoihin kuin tilaajaan, mikäli se on mahdollista. Tällöin olisimme saaneet tietoomme mitä esimerkiksi Velhon taikashow:ssa tapahtuu ja enemmän ennakkomateriaalia tulkkaukseemme. Tulkkauksessa oli puutteita yhtyeen välikeskustelujen suhteen, joten ennakkomateriaalin myötä olisimme pystyneet tuottamaan laadukkaampaa tulkkausta.

Osittain puuttuvasta ennakkomateriaalista huolimatta koemme ennakkomateriaalin hankinnan ja sen hyödyntämisen onnistuneeksi. Etsimme ja opettelimme kappaleiden sanat ja melodiat, mikä on mielestämme erittäin tärkeää ja hyödyllistä konsertin tulkkausta ajatellen. Etsimällä sanoitukset pystyimme suunnittelemaan sopivat tulkkausratkaisut, ja sisäistämällä musiikin ja rytmin pystyimme suunnittelemaan kehonkäyttöämme tulkkauksen tukena.

6.2 Valmistautuminen lapsille tulkkaukseen

Luvussa 3.3 käsittelimme tulkin roolia lapselle tulkatessa. Varsinkin pienten lasten kohdalla yleistä on mallioppiminen, jolloin lapsi kopioi ja oppii ympärillään olevilta ihmisiltä erilaisia taitoja ja käyttäytymismalleja (Koivunen 2009, 42). Kuten kerroimme jo luvussa 3.3, tulkki on lapselle kielimalli, mistä johtuen jouduimme miettimään viittomavalintojamme. Lapsen tarkkaillessa tulkin tuottamaa kieltä, on tärkeää, että tulkki viittoo oikein. Näin lapset eivät opi tulkilta vääriä viittomia tai kieliopillisesti vääriä, luonnollisen viittomakielen vastaisia tapoja ilmaista asioita. Tulkin käyttämän kielen tulisi olla myös korrektia (Mikkonen 2000, 32). Tulkkauksessa pyrimme käyttämään lähtötekstin mukaista kieltä ja lastenyhtyeen ollessa kyseessä oli korrektilä viittomiston käyttö helppoa ja luontevaa.

Yhdessä laulussa ongelmia käyttämäämme viittomistoon tuotti esimerkiksi viittoma PAHOLAINEN. Kyseisen viittoman kohdalla mietimme onko otsalle kahdella sormella tehtävä viittoma PAHOLAINEN liian kirosanaan viittaava, jolloin se ei olisi sovelias viittoma lapsille. Konsultoimme viittoman suhteen opinnäytetyömme toisena ohjaajana toimivaa viittomakielen lehtoriämme Juha Oksasta ja päädyimme käyttämään otsalle viitottavaa viittomaa todettuamme sen sopivan kohderyhmälle. Viittomien konsultoinnin lisäksi saimme lehtoriltamme palautetta ja ideoita tulkkausratkaisuihin, ja koemme viittomakieliseltä saadun palautteen olevan osa laadukasta tulkkausta.

Tavoitteenamme oli ottaa tulkkauksessamme huomioon kohderyhmämme, eli viittomakieliset lapset tulkkauksen vastaanottajina. Pyrimme tulkkauksessamme käyttämään monipuolista viittomakieltä, jolloin saimme tuotua ilmi sanoitusten leikkisyyden, mutta myös ylläpidettyä vastaanottajan mielenkiinnon innostuneiden olemustemme

kautta. Kappaleessa Liskodisko sanoitus menee ”Nyt soi disko ja rokki, peilipalloon törmää lokki. Siitä ruuan loi kokki, silloin tosi hieno smokki. Etukeno, kova rymy, hyvä meno, vielä hymy levenee ja tarttuu jokaiseen!” (Alarto 2013). Kyseisen sanoituksen kohdalla koimme tulkkausratkaisujen suunnittelun hankalaksi; sanojen loppusointujen tuominen tulkkaukseen merkitystä muuttamatta oli vaikeaa, koska silloin tulkkaus ei olisi ollut viittomakielistä. Useammassa kappaleessa oli samanlaisia sanaleikkejä, joiden välittäminen viittomakielellä oli haasteellista. Näiden sanaleikkien kohdalla jouduimme toteuttamaan tulkkauksen viittomakielen mukaisesti, jolloin sanaleikkien hauskuus useimmiten jäi toteutumatta. Lapsille tulkatessa kielen iloinen ja innostunut tunnelma on kuitenkin tärkeää yleisön mielenkiinnon ylläpitämiseksi.

Lapsille tulkatessa vaatetukseen on hyvä kiinnittää huomiota. Mikäli vaatteet ovat mielenkiintoiset, on lapsien mielekästä seurata tulkkeja. Pukeuduimme tilaisuudessa yksivärisiin vihreisiin paitoihin ja siisteihin mustiin housuihin. Vaatetusvalinnoistamme kerroimme tarkemmin luvussa 4.2, jossa kerroimme vihreän värin tulevan Hevisauruksen kappaleesta. Lisäksi lisäsimme asuihimme Hevisauruksen teemaan sopivia yksityiskohtia, kuten dinosaurushännät ja tohvelit. Puvustuksen samankaltaisuudella voi tuoda ilmi kuuluvuutta tiettyyn ryhmään (Sinivuori 2001, 195). Halusimme puvustuksellamme tuoda ilmi kuuluvamme esiintymisryhmään. Tämä luo esiintyjien kesken yhteneväisyyttä, mikä lisää tulkkauksen vakuuttavuutta ja luontevuutta.

6.3 Musiikin rytmin ja tunnelman huomioiminen tulkkeessa

Musiikki on tunnepitoinen asia monelle ihmiselle ja voi aiheuttaa tyylistään riippuen hyvin erilaisia tunteita ja reaktioita. Musiikin tulkkaukseen ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa. Tulkkien tavat tulkata musiikkia vaihtelevat (Humphrey ym. 2007, 365). Halusimme välittää hevimusiikin tyyliä tulkatessamme, joten pohdimme valmistautuessamme, miten välittäisimme kappaleiden rytmiä ja musiikin erilaisia sävyjä. Tulkkaukset olivat sävyltään hyvinkin erityylyisiä riehakkaan iloisista kappaleista haikkeisiin ja rauhallisiin lauluihin. Tulkkaus on muutakin kuin vain sanojen välittämistä kieleltä toiselle; on tärkeää, että kappaleen tyyli välittyy myös viittomakieliselle yleisölle.

Hyvä esimerkki musiikin rytmiiän ja tunnelman vaihtelusta oli tulkkauksessamme potpuri, jossa yhtye soitti monta kappaletta ikään kuin sulautettuna yhteen. Kappaleiden välillä rytmi ja tunnelma saattoivat muuttua joko hyvinkin selkeästi tai vain hieman. Lisäksi tilanteessa kaksi eri kappaletta oli sulautettu yhteen siten, että toinen lopetettiin kesken kappaleen ja toinen aloitettiin heti perään. Tällaisissa tilanteissa rytmin vaihtuvuuden näkyminen tulkkauksessa oli erityisen tärkeää.

Totesimme, että musiikin tyylin ja rytmin välittämisessä luonnollinen tapa on tulkkauksen rytmittäminen musiikin tahdin mukaan. Tämä tarkoitti tapauksessamme ikään kuin tanssimista tai musiikin mukana liikkumista siinä määrin, kuin se oli mahdollista tulkkauksen puitteissa. Pyrimme mukailemaan kehomme liikkeillä musiikin rytmiä, mutta kuitenkin pysymään suhteellisen paikallaan, jotta tulkkauksista ei olisi hankala seurata.

Rauhallisten kappaleiden aikana rytmiä oli helppo välittää esimerkiksi keinumalla hiljaa musiikin tahtiin. Hevimusiikille tyypillisissä nopeammissa kappaleissa taas käytimme rytmin välittämiseen myös pieniä askeleita tai hyppyjä sekä nopeampaa kehon liikehdintää. Huomasimme nopeiden kappaleiden tahdissa tulkkauksen olevan fyysisesti haastavampaa kuin rauhallisten, sillä rytmiin täytyy keskittyä enemmän ja sen mukailemiseen tarvitaan nopeampia liikkeitä. Kuitenkin samalla tulee huolehtia siitä, että liikkeet ovat tarpeeksi suuria ja selkeitä näkyäkseen kauempanakin istuvalle yleisölle. Täten nopeat kappaleet tarvitsevat mahdollisesti myös enemmän harjoittelua etukäteen.

Musiikin rytmin tulkkauksista pohtiessa oleellinen kysymys oli, miten tulkkipari toimii aktiivitulkin tulkatessa kappaletta. Välittääkö hänkin musiikin rytmiä, vai onko paritulkin tehtävänä seistä taustalla aktiivitulkin tulkkauksivuoron ajan. Meillä asiaan vaikutti se, että monessa kappaleessa paritulkillakin oli tulkattavaa, kuten toisten yhtyeen jäsenten puheita tai taustalauluja. Tämä johti siihen, että paritulkki oli luontevasti mukana välittämässä musiikin rytmiä myös vain aktiivitulkin tulkatessa.

Pari liikkui musiikin mukana ja tulkkasi omat osuutensa paikaltaan aktiivitulkin vierestä, vähän taaempaa, silloin kun tulkattavaa oli. Myös kappaleissa, joissa paritulkillalla ei

ollut lauluun kuuluvaa tulkattavaa, liikkui hän musiikin mukana tulkkaustavan yhteneväisyyden vuoksi. Lisäksi ajattelimme, että koska konsertissa oli rempseä ja liikkuvainen tunnelma, näyttäisi paritulkin paikallaan seisominen tunnelmaa latistavalta. Paritulkin toiminta musiikkia välittäessä näytti mielestämme onnistuneelta. Kuitenkin, mikäli molemmat tulkit mukailevat musiikin rytmiä yhtä aikaa, on tärkeää, että tulkit liikkuvat samassa rytmissä. Esimerkiksi hitaissa kappaleissa tulkkien olisi hyvä heilua samaan tahtiin, jotta tulkkaaminen on visuaalisesti kaunista.

Musiikin rytmin välittämisessä kappaleiden tunteminen etukäteen sekä niiden tulkkaamisen harjoittelu on erityisen tärkeää. Musiikin tulkkaamiseen valmistautuminen vaatii usein tuntien harjoittelua (Humphrey ym. 2007, 364). Mikäli kappaleita ei tunne, on hankala valmistautua äkillisiin rytmin muutoksiin. On myös tärkeää olla tapahtuman aikana valppaana mahdollisten yllättävien muutoksien varalta. Tulkkaamassamme tapahtumassa yhtye olikin päättänyt soittaa kaksi kappaletta yhteen katkaisemalla ensimmäisen kappaleen keskeltä ja aloittamalla seuraavan kappaleen suoraan, jolloin rytmin lisäksi vaihtui myös aktiivitulkki yllättäen. Tällaisten yllätysten ehkäisemiseksi kannattaa vielä varmistaa yhtyeeltä, ettei viime hetken muutoksia ole tapahtunut, mikäli tämä vain on mahdollista.

Viittomisen selkeys ja hyvä artikulaatio ovat tärkeitä tulkatessa tiloissa, joissa yleisöä saattaa istua kaukanakin tulkista. Konsertit järjestetään usein tämän tyyllisissä tiloissa. Tulkin on hyvä ottaa huomioon viittomien artikulointi jo viittomavalintoja miettien, jotta viittominen tulkkaustilanteessa olisi mahdollisimman selkeää. Meidän tapauksessamme Paviljongin auditorio oli varsin laaja tila tulkkauksen näkökulmasta, jolloin tulkkausta seuraava yleisö ei ollut välttämättä lähietäisyydellä. Valmistautuessa tulkkaamaan tällaisessa tilassa, onkin hyvä jo harjoitellessa kiinnittää huomiota laajoihin ja selkeisiin liikeratoihin, jotta tulkkaus erottuisi myös kaukana istuvalle yleisölle.

Tulkatessa musiikkikappaleita lapsille on oleellista huomioida rytmin lisäksi kappaleiden ja tilanteen tunnelma. Kappaleisiin sisältyvät tunteet ja sävyt ovat tärkeä osa tulkkauksen onnistumista ja halusimme näiden välittyvän tulkkeessamme. Hevisauituksen tapahtumassa vallitsi suurimmaksi osaksi ajasta iloinen ja innostunut ilmapiiri.

Olikin tärkeää, että myös tulkit vaikuttivat innostuneilta ja olivat ilmeiden ja kehonkielen myötä mukana elämässä tunnelmaa.

6.4 Muun äänimaailman tulkkaminen

Hevisauruksen järjestämään lasten konserttiin kuului musiikin lisäksi monenlaista muutakin äänimaailmaa. Erilaiset kappaleet olivat tapahtumassa pääasiana, mutta näiden välissä yhtyeen jäsenet keskustelivat keskenään ja yleisön kanssa. Tapahtumaan oli ikään kuin kirjoitettu juoni, jota yhtyeen jäsenet seurasivat. Mukana juones- sa oli yhtyeen jäsenien lisäksi kiero velho, joka halusi muuttua takaisin kiltiksi. Juoneen kuului erilaisia taikatemppeja ja dialogeja, jotka täytyi omien äänimaailmojensa osalta tulkata.

Ennen tulkkausta on hyvä sopia pelisäännöistä liittyen tulkkaukseen (Hynynen ym. 2010, 63). Dialogit ja yhtyeen keskinäinen keskustelu tuntuivatkin aluksi hyvin selvältä tulkkauksen osalta. Valmistautuessamme päätimme, että tulkkaisimme vuoronperään kappaleiden välissä tulevat puheosuudet siten, että tukitulkki auttaisi vain tarvittaessa. Huomasimme kuitenkin tapahtuman aikana, että tämä ei ollut välttämättä paras mahdollinen toimintatapa. Emme olleet valmistautuneet siihen, että puheosuudet sisälsivät niin paljon vuoropuhelua. Lisäksi keskustelut olivat sen verran nopeita, että niitä olisi ollut hyvä tulkata kahden tulkin voimin. Hevisaurusten käyttämä rikas kieli sekä huono kuuluvuus vaikuttivat siihen, että puheosuuksien tulkkaminen oli välillä hyvinkin hankalaa. Toisaalta eläväinen kieli ja keskustelun ilmeikkyytensä vaikuttivat siten, että tulkkauksessa sai todella eläytyä.

Tulkkasimme puheosuudet lopulta pääosin niin kuin olimme suunnitelleetkin eli aina kappaleen jälkeen puheosuuksien tulkki vaihtui. Kuitenkin, jos toinen ei kuullut, tukitulkki auttoi tulkkauksella puuttuvan osuuden. Lisäksi olimme sopineet etukäteen, että velhon osuudet hoitaisi Kaisa. Tämä helpotti velhon ja hevisaurusten välisien vuoropuheluiden tulkkauksista.

Tilaisuuden aikana tulkattavaan äänimaailmaan kuuluivat myös yleisön reaktiot, kuten aplodit tai nauraminen. Paritulkkauksessa erääksi ongelmaksi muodostui se, ett-

emme olleet etukäteen riittävästi sopineet, miten toimimme esimerkiksi yleisön reaktioiden tulkkauksen suhteen. Yleensä yleisön tulkaksi paritulkki, mikä antoi aktiivitulkkille mahdollisuuden keskittyä yhtyeen tulkkaukseen.

Puheosuuksien lisäksi tapahtumassa käytettiin myös äänitehosteita. Esimerkiksi ennen kappaletta Viimeinen mammutti, Hevisauruksen jäsenten puheen taustalta kuului tuulen ulvontaa tai puheosuuksien aikana velhon puhelin saattoi piristä. Tällaiset kohdat ratkaisimme niin, että tukitulkki tulkki äänet ja aktiivitulkki keskittyi puheen tulkkaukseen. Tämä toimintatapa vaikutti toimivalta, sillä ääniefektit välittyivät yleisölle samalla kuin puheosuuksien tulkkaukset jatkuivat normaalisti.

Äänimaailman suhteen mielenkiintoisia olivat taioissa ja loitsuissa käytettävät äänet. Hyvä esimerkki tästä on kohtaaminen, jossa hevisaurukset olivat löytäneet velhon loitsukirjan ja kokeilivat lukea loitsuja. Loitsut osuivat vahingossa sivummalla seisovaan velhoon, joka alkoi niiden seurauksena käyttäytyä ja äännehtiä oudosti. Välillä velho esimerkiksi piipitti kuin lintu, vaakkui kuin sorsa tai äänteli kuin rap-artisti liikkuen samalla hyvin visuaalisesti. Kohtaaminen oli aika pitkä ja velho toisti ääniä läpi kohtaamisen. Pohdimme tulkkauksitilanteen jälkeen, miten tässä tilanteessa olisi ollut paras toimia: olisiko tukitulkin kannattanut jatkaa äänten tulkkaukseen koko kappaleen ajan vai lopettaa äänten tulkkaukset tuotuaan ensin ilmi, kuinka velho äännelee. Totesimme, että velhon liikkeen ollessa niin visuaalinen, olisi tulkin tällaisessa tapauksessa ehkä hyvä jättää äänten jatkuva tulkkaukset pois, jolloin lapset voisivat keskittyä velhon liikkeen katselemiseen tulkin sijaan.

7 POHDINTA

Hevisauruksen lapsille suunnattua konserttia tulkatessamme saimme paljon tietoa ja kokemusta kyseisen tyyllisen tapahtuman tulkkauksprosessista ja siitä, mitä tällaiseen tulkkauksitilanteeseen valmistautuessa mahdollisesti kannattaisi ottaa huomioon. Lasten konsertin tulkkauksprosessissa ja siihen valmistautumisessa pätevät paljolti samat käytännöt, kuin yleisesti tulkkaukseen valmistautuessa. Kuitenkin musiikki ja lapset

kohderyhmänä tuovat prosessiin mukaan oman lisänsä, minkä lisäksi tulkkaukseen valmistautuminen paikoitella lähentelee kääntämistä ollessaan varsin intensiivistä ja lähtötekstiin pureutuvaa. Toivomme, että opinnäytetyömme lukijat hyötyvät kokemuksistamme ja voivat hyödyntää opinnäytetyötämme omassa työssään.

Lapsille suunnatut konsertit saattavat sisältää musiikin lisäksi myös muuta esiintymistä, taidetta tai puheosuuksia laidasta laitaan. Valmistautumisen merkitys tulkkauksilanteissa on yleensäkin suuri, mutta näin laajassa musiikkitalaisuudessa se korostuu entisestään ja siihen kannattaa varata runsaasti aikaa. Aikaa kuluu muun muassa käytännön asioiden sopimiseen yhteyshenkilöiden kanssa, ennakkomateriaalin hankkimiseen ja sen läpi käymiseen sekä sisäistämiseen, tulkkaustratkaisujen pohtimiseen sekä musiikkikappaleiden harjoitteluun. Kun valmistautumiseen on varattu runsaasti aikaa, on tuotos laadukkaampaa, joten siihen kannattaa panostaa. On siis tärkeää olla hyvissä ajoin aloittamassa valmistautumisprosessia.

Kuten olemme tuoneet ilmi muun muassa luvussa 6.1, etukäteismateriaalin merkitys lapsille suunnattuihin konsertteihin valmistautuessa on suuri. Tulkin on hyvä tietää hyvissä ajoin etukäteen sekä sanat että musiikki tulkattaviin kappaleisiin, jotta hän voi tuottaa musiikkia ja sen tunnelmaa vastaavan tulkkeen (Humphrey ym. 2007, 365). On tärkeää, että ennakkomateriaali sisältää tulkattavat kappaleet, sillä näiden puuttuessa laadukas tulkkauksellinen on mahdotonta. Mikäli kappaleen rytmiä ei ole kuullut etukäteen, on sen välittäminen hetkessä hyvin vaikeaa. Tulkkauksen laadun huonontuminen vaikuttaa myös vastaanottajan saamaan kokemukseen. Riittävän valmistautumisen myötä koimme pystyvämme tarjoamaan vastaanottajalle kokonaisvaltaisemman elämyksen. Täten onkin tärkeää, että ollessaan yhteydessä konsertin järjestäjiin, tulkki vaatii riittävästi etukäteismateriaalia. Materiaalin hankinnassa oma aktiivisuus on suuressa roolissa, koska koimme saavamme riittävästi materiaalia, kun osasimme pyytää sitä ja etsimme myös itse lisää materiaalia.

Valmistautumisessa suureen rooliin nousi myös sanoitusten ulkoa osaaminen, mikä helpotti tulkkauksilanteessa lähtötekstin kuulemistakin. Sanoitusten läpikäymiseen ajatuksella kannattaakin varata aikaa. Varsinkin esimerkiksi sanaleikkien tai suomenkielisten ilmaisujen kohdalla tulkkaustratkaisujen miettiminen ajan kanssa etukäteen helpottaa tulkkauksprosessia tilanteessa.

Luvussa 4.2 kerroimme jo sijoittumisestamme kaiuttimen taakse, mikä vaikutti negatiivisesti musiikin ja laulun kuulemiseen. Lisäksi yhtyeen jäsenten välisten keskustelujen aikana emme saaneet kaikesta puheesta täysin selvää. Valmistautuessa kannattaa mielestämme miettiä omaa toimintaansa tilanteissa, joissa ei kuule lähtötekstiä ja päättää jo etukäteen toimintastrategia tällaisten tilanteiden varalle. Kuten olemme jo aiemmin luvussa 6.4. kertoneet, paritulkkauksen vuoronvaihdot ja vastuualueet on hyvä suunnitella tarkasti. Musiikkiosuuksien jakaminen tulkkien kesken on helppoa, mutta tämän lisäksi huomiota kannattaa kiinnittää mm. vuoropuheluiden, yleisön reaktioiden sekä ääniefektien tulkkaamiseen. Tulkkaustilanteessa toimiminen on sujuvampaa ja helpompaa, kun vastuualueet ovat selvillä ennen tulkkausta. Havaintojemme perusteella hyvä tapa toimia oli se, että aktiivitulkin keskittyessä vuorosanojen ja puheen tulkkaamiseen, tukitulkki tulkkasi kaikki muut taustalla kuuluvat äänet.

Valmistautuessamme tulkkaukseen koimme erittäin tärkeäksi palautteen natiivilta kielenkäyttäjältä. Tällainen palaute auttoi saamaan tulkkauksestamme kokonaisuutena onnistunutta ja sen kautta varmistimme, että tulkkeemme olisi mahdollisimman hyvää viittomakieltä. Lapsille tulkatessa tulkin on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota tulkkeensa oikeakielisyyteen, jotta tulkki tukee lasten kielenkehitystä eivätkä lapset opi tulkilta vääriä viittomia. Aina lapsille tulkkaukseen valmistautuessa natiivin kielenkäyttäjän konsultointi ei ole mahdollista, mutta tulkin olisi joka tapauksessa hyvä kiinnittää huomiota rooliinsa lasten kielimallina valmistautuessaan tulkkaukseen.

Musiikin tulkkaamisen suhteen on olemassa monia eri tapoja toimia. Omasta tavastamme kerroimme enemmän luvussa 6.3. Musiikin ollessa tapahtumassa keskeisessä asemassa on sen välittäminen myös viittomakieliselle yleisölle oleellista. Koska tapahtumassa tulkatuissa kappaleissa sanat olivat myös tärkeä osa tulkkausta, koimme tapamme välittää musiikin rytmiä ja tunnelmaa kehon liikkeillä toimivaksi. Näin saimme välitettyä sekä kappaleiden tunnelman että sanat käyttäen kehoamme kokonaisvaltaisesti hyväksi. Tärkeää musiikkia tulkatessa on ottaa huomioon tulkkauksen samanaikaisuus soitettun ja laulettun musiikin kanssa, minkä mahdollistaa tulkattavien kappaleiden harjoittelu etukäteen. Myös tukitulkin osallistuessa musiikin rytmin tuottamiseen, on tulkkien liikkeiden yhteneväisyys oleellista rytmin välit-

tämisessä. Tällöin tulkkaus näyttää yhteneväiselle ja kohdeyleisölle välittyä tulkkauksesta ja esityksestä kokonaisvaltaisempi elämys.

Tulkkauksen puitteet ja tilat, joissa tulkki työskentelee saattavat vaihdella paljonkin. Tilasta riippumatta tulkin on hyvä mahdollisuuksien mukaan tarkastaa tulkkauspaikka jo etukäteen tai sopia yhteyshenkilöiden kanssa tarvittavista käytännön järjestelyistä. Mikäli etukäteen suunnitteleminen ei ole mahdollista, on hyvä saapua paikalle ajoissa ja tarkastaa kuuluvuus sekä tulkin näkyvyys esimerkiksi valaistuksen ja sijoittumisen osalta. Usein yhteistyökumppaneilla ei ole tietoutta tulkkauksesta, jolloin tulkin vastuulla on huolehtia hyvistä työolosuhteista ja omaan työhönsä vaikuttavista yksityiskohdista (Humphrey ym. 2007, 370). Tulkki on ainoa tulkkauksen asiantuntija tilanteessa. Koska tilanteen järjestäjät eivät välttämättä tule ajatelleeksi, mitä kaikkea tulkkauksessa tulee huomioida, on tärkeää, että tulkki pitää kiinni hyvistä työolosuhteista ja tulkkauksen onnistumiseen vaikuttavista järjestelyistä. Näin tulkkaus säilyy laadukkaana.

Ennen tulkkaustilannetta on hyvä myös tarkastaa esiintyjiltä tai muilta yhteyshenkilöiltä mahdolliset viimehetken muutokset, jolloin näihin ehtii varautumaan. Mikäli ennen tilannetta on aikaa, on hyvä myös keskustella esiintyjien kanssa siitä, mitä he mahdollisesti aikovat lavalla puhua. Yhteistyössä toimimisesta höytyvät niin tulkki kuin muutkin tulkkaustilanteessa mukana olevat. Tulkki saa mahdollisesti lisää tietoa näkökulmista, joista yhteyshenkilö ei ole osannut tietoa antaa. Samalla yhteyshenkilö ja esiintyjät saavat tietoa tulkkauksen sujumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä oli ehdottomasti hyvä valinta tulkkaustilanteen laajuuden ja intensiivisyyden kannalta. Konserttien tulkkaus on varsin haastavaa työtä ja vaatii yksittäiseltä tulkilta paljon, jolloin tulkkauksen laatukin kärsii. Parityöskenteleminen auttoi aikatauluttamaan työtämme sekä sen myötä opimme tekemään kompromisseja niin tulkkaus- ja viittomaratkaisujen suhteen kuin myös kirjallista osiota työstäessämme. Toisiltamme saamamme palaute ja vertaistuki olivat työn laadun kannalta hyvin hyödyllisiä. Yksin työskennellessä emme välttämättä olisi saaneet tulkkausratkaisujamme yhtä toimiviksi, koska omille ratkaisuille sokeutui helposti.

Opinnäytetyöpäiväkirjan pitäminen opinnäytetyömme produktia edeltävän valmistautumisvaiheen aikana sekä tulkkauksilanteesta kuvaamamme video osoittautuivat hyödyllisiksi menetelmiksi. Kaiken valmistautumisen sekä sen aikana ilmenneiden ongelmien ja ratkaisujen sekä tulkkauksilanteen tapahtumien muistiin painaminen ilman niiden dokumentointia olisi ollut mahdoton tehtävä.

Kirjallisessa osuudessa olemme pyrkineet pitämään työmme yhtenäisenä ja jakaneet vastuuta tasapuolisesti eri osioiden kirjoittamisesta. Vastuunjaosta huolimatta olemme käsitelleet ja työstäneet kaikkia lukuja myös yhdessä. Jaoimme laulujen tulkkauksen tarkasti kahtia molemmalle omaksi vastuuksi, minkä myötä halusimme toteuttaa kirjallisen osuuden yhteistyössä.

Opinnäytetyömme liitteenä on DVD, johon olemme valinneet produktin toteutuksesta kuvaamastamme videomateriaalista kaksi tulkkaukstamme havainnollistavaa näytettä. Produktimme toteutus oli ainutkertainen, minkä seurauksena emme koe koko tulkkauksen liittämistä opinnäytetyöhömmme tarkoituksenmukaiseksi. Näytteiden avulla haluamme tuoda ilmi konsertin käytännön järjestelyjä, kuten sijoittumista, valaistusta ja vaatetusta sekä tyyliämme tulkata musiikkia ja puheosuuksien tulkkauksia sekä kieltä. Ensimmäisessä näytteessä havainnollistamme, kuinka käytämme kehojamme apuna musiikin ilmaisemisessa. Lisäksi näytteestä on havaittavissa tukitulkkin toiminta, tulkkausvuorojen vaihtaminen sekä yhteistyössä toimiminen. Toisesta näytteestä tulee ilmi Velhon taikashow'ssa käytetty kirjava kieli, jonka tapaista kieltä yhtyekin käytti. Verrattuna ensimmäiseen valmistellun tulkkauksen näytteeseen on toisessa näytteessä kyse valmistelemattomasta suorasta tulkkauksesta. DVD on saatavilla opinnäytetyömme kirjallisen version liitteenä Humanistisen ammattikorkeakoulun Kuopion kampuksen kirjastosta.

Musiikin tulkkauksesta on tähän mennessä olemassa vähän tietoa ja suurin osa tutkittu tiedosta käsittelee tulkin roolia ja toimintaa. Koska musiikin tulkkauksesta kuoron näkökulmasta löytyy vähemmän tietoa, olisi sitä mielenkiintoista saada lisää tästä näkökulmasta. Mielenkiintoinen jatkotutkimus aihe olisikin selvittää, kuinka kuurot kokevat sanoitetuissa kappaleissa musiikin rytmin ja tunnelman ilmi tuomisen tulkin kehonkäytöllä.

LÄHTEET

- Alarto, Veli-Matti 2013. Hevisaurus opinnäytetyö, sähköposti. Viitattu 25.3.2014. veli-matti.alarto@sonymusic.com.
- Aittola, Veli-Matti 1994. Kuurot, musiikki, rytmi ja ääni. Arlainstituutti. Pianonviritys 1. Opinnäytetyö.
- Berelian, Essi 2005. The Rough Guide to Heavy Metal. London, Rough Guides Ltd.
- Brown, Mindy & Wagenaar, Gerdinand 2002. Knowing boundaries. Teoksessa Performance Interpreting – a piece of Art? Efsli Conference October 4th-6th 2002 Oslo. 41-45.
- Gebron, Julie 2000. Sign the Speech. An Introduction to Theatrical Interpreting. Second Edition. Hillsboro OR: Butte Publications, Inc.
- Gonzales, Naomi 2002. A translated song from Spain: Europe's living a celebration. Teoksessa Performance Interpreting – a piece of Art? Efsli Conference October 4th-6th 2002 Oslo. 55-60.
- Helakorpi, Seppo 1999. Opinnäytetyö ja tutkimustoiminta ammattikorkeakoulussa. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opettajakorkeakoulun julkaisuja D : 118.
- Hevisaurus 2014. <http://www.hevisaurus.com/> Viitattu 23.1.2014.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2013. Opinnäytetyöopas – perustutkinto. Viitattu 16.11.2013.
https://pro.humak.fi/document/humak/15626/humakin_keskeiset_asiakirjat/kasikirjat,_oppaat_ja_ohjeet/opetus/opinnaytetyoopas/OPINNAYTETYOOPAS.pdf
- Humphrey, Janice H. & Alcorn, Bob J. 2007. So You Want to Be an Interpreter? An Introduction to Sign Language Interpreting. Fourth Edition. Washington: H & H Publishing Co, Inc.
- Hynynen, Heidi & Pyörre, Susanna & Roslöf, Raija 2010. Elämä käsillä - Viittomakielentulkin ammattikuva. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 5.

- Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hyötynen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkausten teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura. 17-25.
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. 1. painos. Helsinki: Finn Lectura.
- Jokinen, Markku 2000. Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. 1. painos. Helsinki: Finn Lectura, 79-101.
- Kouvolan Sanomat 2013. Kuuroille rytmi on musiikin ydin. <http://www.kouvolansanomat.fi/Online/2013/08/10/Kuuroille+rytmi+on+musiikin+ydin/2013216117244/4>. Viitattu 20.3.2014.
- Kuurojen Liitto 2013. Viittomakieliset. <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakieliset/>. Viitattu 16.11.2013
- Lahtinen, Riitta 2000. Viittomakielisten lasten kielenomaksuminen. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. 1. painos. Helsinki: Finn Lectura, 113-123.
- Laine, Jenni 2006. Tulkkauksen tutkimus viittomakielen tulkin työn kehittäjänä. Teoksessa Niina Hyötynen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura. 143-162.
- Leppänen, Taru 2010. Vallatonta musiikkia. Lastenmusiikkikultturi 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Mikkonen, Pirkko 2000. Viittomakielen tulkki kuuron lapsen vuorovaikutustilanteissa. Kuurojen Liitto ry. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Kuurojen liiton julkaisusarja L 5/2000.
- Mundy, Jodee 2002. Towards the essence of the art. Teoksessa Performance Interpreting – a piece of Art? Efsli Conference October 4th-6th 2002 Oslo. 10-14.
- Oittinen, Riitta 2000. Translating for Children. New York: Garland Publishing, Inc.
- Rainò, Päivi 2009. Demografinen arvio viittomakielen tulkkien asiakasryhmään liittyvistä muutoksista vuosille 2010 – 2020 – 2030. Kuurojen Liitto ry. Rajoitettuun tilauksessa sovittuun käyttöön.

- Signmark 2014. Signmark. <http://www.signmark.biz/site/bio>. Viitattu 20.3.2014.
- Sinivuori, Päivi & Sinivuori, Timo 2001. Esiripusta aplodeihin. Opas harrastajateatteriohjaajille ja ilmaisukasvattajille. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Sinkkonen, Jari 2000. Viittomakielen merkitys kuuron lapsen kehityksessä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. 1. painos. Helsinki: Finn Lectura, 105-111.
- Solow, Sharon Neumann 2000. Sign Language Interpreting: a basic resource book. Revised edition. Burtonsville, ML: Linstok Press.
- Sony Music Entertainment Finland Oy 2013. Live. Viitattu 16.11.2013. <http://www.sonymusic.fi/live/>
- Sume, Helena 2008. Perheen pyörteinen arki. Sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tommola, Jorma 2006. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa Niina Hyötynen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura. 128-142.
- Vilkkä, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

DVD